

Dr. Pandula Attila D Sc (Budapest):

A Katonai Érdemkereszt története az első világháborúban, különös tekintettel a társadalomtörténeti vonatkozásokra

Ferenc József 1849. október 22-én alapította a Katonai Érdemkeresztet „tényleges katonatisztek” elismerésére. Az ezen alapításra vonatkozó direkt javaslatot gróf Gyulai Ferenc altábornagy, akkori hadügyminiszter tette. Alapvető cél a tisztikar (behatárolt) „dekorálási lehetőségeinek” direkt növelése volt (nem rendjellel). Ez (akkor), egy mellen-, szalagon viselt, igen jellegzetes (birodalmi jellegű) kereszt inszignia volt.

Az elismerés alakja 1860-ban változott. Háborús érdemekért ekkor vezették be a „hadi díszítményt”. Ez a keresztszárak között elhelyezett zöld zománcozású koszorút jelentette. Ezt csak háború idején lehetett adományozni.

Az első világháború kitörését követően alapvető változások következtek ezen elismerés történetében. 1914. szeptember 23-án, az addig egy osztályú-, két változatban adományozható kitüntetés jelentősen kibővült. Az eddigi egy osztályos elismerés, három osztályossá vált. Az I. osztály (lényegében) egy – mellen viselt – rendi csillagnak felelt meg. A II. osztály (lényegében) egy – nyakban viselt – középkereszt formáját követte. Az addigi, mellen, háromszögletű szalagon viselt inszignia (ekkortól) a III. osztály lett. Valamennyi osztály „hadidíszítménnyel” is kiadható volt.

Mindezzel (kimondva-kimondatlanul) az elismerési csoport (kiemelt) rendjel karaktert vett fel.

1916. december 13-án, az új uralkodó IV. (I.) Károly az Osztrák-Magyar Monarchia elismerési rendszerének, s különösképpen az akkor alapvető fontosságú hadikitüntetések terén megkezdett reformja során, az „ellenség előtt szerzett direkt érdemek” elismerésére és jelölésére (arany, ill. ezüst) kardok adományozását is lehetővé tette a hadi díszítményhez.

Mindezt az (1916. december 13-án kiadott) hadsereg- és flottaparancs részletezte.

Az első világháború időszakában (más elismerésekhez hasonlóan) lehetővé vált a Katonai Érdemkereszt III. osztályának többszöri adományozása. A másodszori-, illetve harmadik adományozást, az elismerés szalagján elhelyezett

pánt (pántok) jelezték. Ezekben az esetekben csak a pánt került kiadásra (átadásra).

1918. április 23-án vezették be (az egyébként, 1908-tól, eddig csak a rendjeleknél ismeretes) „kis díszítményt”, az I. és II. osztály esetében.

Egészen különleges elismerésként került sor (az első világháború időszakában is) a Katonai Érdemkereszt különféle változatainak) „gyémántokkal” történő adományozására.

A Katonai Érdemkereszt I. osztálya és korabeli adományozási gyakorlata.

A Katonai Érdemkereszt I. osztálya az első világháború időszakában a következő variációkban volt adományozható.⁶⁵

- 1.) I. osztály (béke) inszignia.
- 2.) I. osztály hadidíszítménnyel.
- 3.) I. osztály, a II. osztály hadidíszítményével.
- 4.) I. osztály, a III. osztály hadidíszítményével.
- 5.) I. osztály hadidíszítménnyel és arany kardokkal.
- 6.) I. osztály hadidíszítménnyel és ezüst kardokkal.
- 7.) I. osztály, a II. osztály hadidíszítményével és arany kardokkal.
- 8.) I. osztály, a II. osztály hadidíszítményével és ezüst kardokkal.
- 9.) I. osztály, a III. osztály hadidíszítményével és arany kardokkal.

Tényleges adományozások azonban csak két változatban történtek.⁶⁶

- 1.) I. osztály hadi díszítménnyel.
- 2.) I. osztály hadi díszítménnyel és (arany) kardokkal.

A Katonai Érdemkereszt I. osztályának kitüntetettjei, az adományozási időponttal, jelleggel.

Uralkodók:

I. Ferenc József (1915. december 2.) *hadi díszítménnyel.*⁶⁷

IV. (I.) Károly (1917. június 24.) *hadi díszítménnyel.*⁶⁸

⁶⁵ *Michatschlager, Heinrich F.:* Das Ordensbuch der gewesenen Österreich-Ungrischen Monarchie. Wien 1918/1919. Taf. VII

⁶⁶ Wien, Staatsarchiv (Haus-, Hof- und Staatsarchiv) Department für Ordensangelegenheiten. Militärverdienstkreuz

A, Amtsbücher. Alphabetische Matrikelbücher. Band VI. bis XVII

B, Akten. Karton 1-54

⁶⁷ Wien, Staatsarchiv Kriegsarchiv M. K. S. M 1915., 13-3/1634. I. Ferenc József elfogadja a Katonai Érdemkereszt I. osztályát, a hadi díszítménnyel. (1915. december 2.). Ez egyébként (egyben) trónralépésének időpontja

⁶⁸ Wien, Staatsarchiv Kriegsarchiv M. K. S. M 1917. 13-3/812. Távirat a Katonai Érdemkereszt I. osztálya, a hadi díszítménnyel adományozásáról

Adományozások kronologikus sorrendben, az adományozás kori rendfokozat feltüntetésével.

POTIOREK, Oskar tábornagy (1914. november 13.) *hadi díszítménnyel.*

CONRAD von Hötzendorf, Franz báró, gyalogsági tábornok (1914. december 8.) *hadi díszítménnyel.*

WOYRISCH Remus von, vezérezredes (1914. december 8.) *hadi díszítménnyel. Német.*

KROBATIN, Alexander Ritter von, tábornok (1915. január 1.) *hadi díszítménnyel.*

GEORGI, Friedrich báró, gyalogsági tábornok (1915. február 3.) *hadi díszítménnyel.*

HAZAI Samú báró, gyalogsági tábornok (1915. február 3.) *hadi díszítménnyel.*

PLESSEN, Hans von, vezérezredes (1915. március 7.) *hadi díszítménnyel. Német.*

LYNCKER, Mórítz báró, gyalogsági tábornok (1915. március 7.) *hadi díszítménnyel. Német.*

MÜLLER, Georg, von admirális (1915. március 7.) *hadi díszítménnyel. Német.*

ENVER pasa (altábornok) (1915. március 26.) *hadi díszítménnyel. Török.*

USEDOM, Guido, von admirális (1915. március 26.) *hadi díszítménnyel. Német.*

Dr. GOLTZ, Colmar báró vezértábornagy (1915. április 4.) *hadi díszítménnyel. Német.*

FALKENHAYN, Erich, von gyalogsági tábornok (1915. április 23.) *hadi díszítménnyel. Német.*

ALBRECHT, württembergi herceg, vezérezredes (1915. április 28.) *hadi díszítménnyel. Német.*

HAUS, Anton admirális (1915. május 3.) *hadi díszítménnyel.*

MACKENSEN, August von, vezérezredes (1915. május 6.) *hadi díszítménnyel. (1915. november 28.) gyémántokkal. Német.*

(HABSBURG-LOTHARINGIAI) FRIGYES főherceg, tábornagy (1915. május 9.) *hadi díszítménnyel, gyémántokkal.*

(HABSBURG-LOTHARINGIAI) JÓZSEF FERDINÁND főherceg, gyalogsági tábornok (1915. május 9.) *hadi díszítménnyel.*

BOROEVIC, Szvetozár, von gyalogsági tábornok (1915. május 9.) *hadi díszítménnyel.*

(WITTELSBACH) III. LAJOS bajor király (1915. június 6.) *hadi díszítménnyel. Német.*

(WETTIN) III. FRIGYES ÁGOST szász király (1915. június 6.) *hadi díszítménnyel. Német.*

(WÜRTTEMBERG) II. VILMOS württembergi király (1915. június 6.) *hadi díszítménnyel. Német.*

(HOHENZOLLERN) VILMOS, a Német Birodalom koronahercege (1915. június 6.) *hadi díszítménnyel. Német.*

IV. FRIGYES FERENC mecklenburg–schwerini nagyherceg (1915. június 6.) *hadi díszítménnyel. Német.*

(HOHENZOLLERN) HEINRICH porosz herceg (1915. június 6.) *hadi díszítménnyel. Német.*

(WITTELSBACH) RUPRECHT bajor koronaherceg (1915. június 6.) *hadi díszítménnyel. (1917. június 28.) gyémántokkal. Német.*

BERNHARD, szász meiningeni herceg (1915. június 6.) *hadi díszítménnyel. Német.*

BÖHM-ERMOLLI, EDUARD von, lovassági tábornok (1915. június 23.) *hadi díszítménnyel.*

BELOW, Otto von, gyalogsági tábornok (1915. június 30.) *hadi díszítménnyel. Német.*

LINSINGEN, Alexander von, lovassági tábornok (1915. július 8.) *hadi díszítménnyel. Német.*

(HABSBURG-LOTHARINGIAI) JENŐ főherceg, vezérezredes (1915. július 29.) *hadi díszítménnyel. (1917. november 5.) gyémántokkal.*

BESELER, Hans von, gyalogsági tábornok (1915. augusztus 22.) *hadi díszítménnyel. Német.*

ERNŐ LAJOS hesseni és rajnai nagyherceg, gyalogsági tábornok (1915. szeptember 2.) *hadi díszítménnyel. Német.*

FRIGYES ÁGOST oldenburgi nagyherceg, lovassági tábornok (1915. szeptember 2.) *hadi díszítménnyel. Német.*

(HOHENZOLLERN) FRIGYES LIPÓT porosz herceg, vezérezredes (1915. szeptember 2.) *hadi díszítménnyel. Német.*

(ZAHRINGEN) II. FRIGYES, bádeni nagyherceg, vezérezredes (1915. szeptember 2.) *hadi díszítménnyel. Német.*

DANKL, Viktor, lovassági tábornok (1915. szeptember 4.) *hadi díszítménnyel.*

TIRPITZ, Alfred von, vezéradmirális (1915. október 3.) *hadi díszítménnyel. Német.*

(SZÁSZ-COBURG-KOHÁRY) I. FERDINÁND, bolgár király (1915. november 1.) *hadi díszítménnyel. Bolgár.*

Gróf BOTHMER, Felix von, gyalogsági tábornok (1915. november 22.) *hadi díszítménnyel. Német.*

GALLWITZ, Max von, tüzérségi tábornok (1915. november 28.) *hadi díszítménnyel. Német.*

KÖVESS Hermann, gyalogsági tábornok (1915. november 28.) *hadi díszítménnyel.*

LIMAN von Sanders, lovassági tábornok (1915. november 28.) *hadi díszítménnyel. Német.*

JEKOW, Nikolaus, vezérőrnagy (1916. február 14.) *hadi díszítménnyel.*
Bolgár.

Báró PFLANZER-BALTIN, Karl von, lovassági tábornok (1916. február 14.) *hadi díszítménnyel.*

TERSZTYÁNSZKY Károly, vezérezredes (1916. október 17.) *hadi díszítménnyel.*

(HABSBURG-LOTHARINGIAI) JÓZSEF főherceg (1916. október 17.) *hadi díszítménnyel.*

Gróf PAAR, Eduard, vezérezredes (1916. november 24.) *hadi díszítménnyel.* (1917. szeptember 1.) *gyémántokkal.*

Báró BOLFRAS, Artur von, vezérezredes (1916. november 24.) *hadi díszítménnyel.* (1918. szeptember 1.) *gyémántokkal.*

(HOHENZOLLERN) II. VILMOS, német császár, porosz király (1916. december 5.) *hadi díszítménnyel.* **Német.**

(HABSBURG-LOTHARINGIAI) LIOPÓT SZALVÁTOR főherceg, vezérezredes (1916. december 5.) *hadi díszítménnyel.*

HOLTZENDORFF, Henning von, admirális (1917. január 20.) *hadi díszítménnyel.* **Német.**

CAPELLE, Eduard von, admirális (1917. január 20.) *hadi díszítménnyel.* **Német.**

BENECKENDORF von HINDENBURG, Paul von, vezértábornagy (1917. január 22.) *hadi díszítménnyel.* (1917. november 5.) *gyémántokkal.* **Német.**

ROHR, Franz vezérezredes (1917. március 17.) *hadi díszítménnyel és (arany) kardokkal.*

Báró KIRCHBACH auf Lauterbach, Karl von, vezérezredes (1917. március 17.) *hadi díszítménnyel és (arany) kardokkal.*

(OSZMÁN) V. MOHAMED török szultán (1917. április ?) *hadi díszítménnyel, gyémántokkal.* **Török.**

WAHIDEDDIN Effendi, gyalogsági tábornok (1917. április 16.) *hadi díszítménnyel.* **Török.**

(HOHENZOLLERN) EITEL FRIGYES porosz herceg (1917. július 25.) *hadi díszítménnyel.* **Német.**

KRITEK, Karl, vezérezredes (1917. július 28.) *hadi díszítménnyel és (arany) kardokkal.*

Báró ARZ Artur, gyalogsági tábornok (1917. július 28.) *hadi díszítménnyel és (arany) kardokkal.*

LUDENDORFF, Erich, gyalogsági tábornok (1917. augusztus 5.) *hadi díszítménnyel.* **Német.**

Báró WURM, Vencel, vezérezredes (1917. november 5.) *hadi díszítménnyel és (arany) kardokkal.*

GEREK, Friedrich von, gyalogsági tábornok (1917. december 22.) *hadi díszítménnyel.* **Német.**

VILMOS ERNŐ szász nagyherceg, gyalogsági tábornok (1918. február 17.) *hadi díszítménnyel. Német.*

Báró SARKOTIC István, vezérezredes (1918. március 10.) *hadi díszítménnyel és (arany) kardokkal.*

BERNHARDI, Friedrich, lovassági tábornok (1918. március 20.) *hadi díszítménnyel. Német.*

Báró FALKENHAUSEN, Ludwig von, vezérezredes (1918. május 12.) *hadi díszítménnyel. Német.*

Báró RHEMEN zu Barenfeld, Adolf von, vezérezredes (1918. május 23.) *hadi díszítménnyel.*

DJEMAL pasa (1918. június 15.) *hadi díszítménnyel. Török.*

WEHIB pasa (1918. június 15.) *hadi díszítménnyel. Török.*

EICHHORN, Hermann von vezértábornagy (1918. június 28.) *hadi díszítménnyel. Német.*

KRAUSS, Alfred, gyalogsági tábornok (1918. szeptember 27.) *hadi díszítménnyel és (arany) kardokkal.*

Báró SODEN, Franz, gyalogsági tábornok (1918. november 2.) *hadi díszítménnyel. Német.*

1.) A Katonai Érdemkereszt I. osztálya adományozási gyakorlatának (1914-1918.) összehasonlító táblázata, adományozások szerinti bontásban.

Év	O. M.			Német		Bolgár		Török	
	Hadi Kard.	Gyém.		Hadi Kard.	Gyém.	Hadi Kard.	Gyém.	Hadi Kard.	Gyém.
1914.	2			1					
1915.	11	1		27	1	1		1	
1916.	6	2				1			
1917.	1	5	2	7	2			1	1
1918.	1	2	1	5				2	
Összes	21	7	6	40	3	2			
		34			43		2		5
							50		
							84		

Az összes adományozás: 84. Ebből 50 külföldi.

2.) A Katonai Érdemkereszt I. osztályának adományozási gyakorlata (1914-1918) összehasonlító táblázat évek szerinti bontásban, az adományozások szerint.

1914. Összesen: 3 adományozás. 2 hadi díszítményes O. M., 1 hadi díszítményes német.

1915. Összesen: 42 adományozás. 11 hadi díszítményes O. M., 1 gyémánt díszítményes O. M., 27 hadi díszítményes német, 1 gyémánt díszítményes német, 1 hadi díszítményes bolgár, 1 hadi díszítményes török.
1916. Összesen: 9 adományozás. 6 hadi díszítményes O. M., 2 hadi díszítményes német, 1 hadi díszítményes bolgár.
1917. Összesen: 19 adományozás. 1 hadi díszítményes O. M., 5 hadi díszítményes (arany kardos) O. M., 2 gyémánt díszítményes O. M. 1 hadi díszítményes török, 1 hadi díszítmény a gyémántokkal török.
1918. Összesen: 11 adományozás. 1 hadi díszítményes O. M., 2 hadi díszítményes (arany kardos) O. M., 1 gyémánt díszítményes O. M., 5 hadi díszítményes német, 2 hadi díszítményes török.